

Kulihová, Alica

Osvojovanie si princípov etiky prekladu a tlmočenia v procese výučby jazyka

Opera Slavica. 2013, vol. 23, iss. 4, pp. 252-260

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/129032>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

OSVOJOVANIE SI PRINCÍPOV ETIKY PREKLADU A TLMOČENIA V PROCESE VÝUČBY JAZYKA

Alica Kulihová (Bratislava)

Acquiring the Principles of Translation and Interpreting Ethics in the Process of Language Teaching

Abstract:

Responsibility and ethics of a translator and interpreter should be an important and emphasized aspect in preparation of students in the process of language teaching. In the process of a text transformation the attitude and way of thinking of a translator/interpreter is expressed to some extent and there are not expressed only his or her language skills and professional knowledge, but also his or her moral attitudes. For a professional work and behaviour of an interpreter it is necessary to have perfect language skills and also non-language skills. All those skills have to overlap. There is a lot of non-language skills that can students gain at interpreting training classes (e.g. exercises in anticipation, memory exercises, creation of interpreting patterns – stereotypes), but there are also some non-language skills that can be taught only to a limited extent – self-confidence, logical thinking etc. As far as non-language skills are concerned it is necessary to mention also interpreting protocol knowledge and knowledge of standards of professional ethics. It is the knowledge that one has to gain before starting a professional career as an interpreter.

Key words: ethics of a translator and interpreter, language skills, non-language skills, exercises in anticipation, memory exercises

Každá spoločenská sféra má svoje písané aj nepísané zákony, ktorými sa človek musí riadiť, aby mohol v spoločnosti fungovať na adekvátnej úrovni. Existujú odvetvia a odbory, v ktorých môže človek vo veľkej miere ovplyvniť chod spoločnosti, či dokonca zvrátiť koleso dejín. Do akej miery a či vôbec sa môže na tom podieľať prekladateľ – tlmočník? Kde sú hranice jeho právomoci? Je presne vymedzená etika prekladu a etika prekladateľa a tlmočníka, ktorou by sa mal riadiť? Mala by byť etika prekladateľa a tlmočníka súčasťou vyučovacieho procesu budúcich prekladateľov a tlmočníkov?

Etické zásady výkonu činnosti lekára, pracovníka v zdravotníckom zariadení sú rigorózne vymedzené a poznáme etiku aj v iných profesiách (kňaz, učiteľ, právnik a i.) Každý druh profesionálnej etiky má svoje špecifické rysy a osobitosti. S etikou úzko súvisí aj zodpovednosť. Tak ako nesprávny liek môže spô-

sobiť nezvratné následky, aj jedna nesprávne umiestnená čiarka vo vete môže byť rozsudkom smrti. Známy aktualizovaný výrok *Omilostiť nie obesit!* v závislosti od miesta čiarky, môže byť buď rozsudkom smrti – *Omilostiť nie, obesit!*, alebo oslobodzujúcim rozsudkom – *Omilostiť, nie obesit!* Zodpovednosť a etika prekladateľa a tlmočníka by mala byť preto dôležitým a zdôrazňovaným aspektom pri príprave študentov v procese výučby jazykov. Pri definovaní etiky prekladateľa a tlmočníka a súvzťažnosti etiky a zodpovednosti vychádzame zo základných definícií etiky, podľa ktorých je etika filozofická disciplína, ktorej objektom skúmania je morálka. Zovšeobecnená morálka označuje vôbec spôsob konania, postoj a zmýšľanie osôb. (Azenbacher, 1994: 17). Preklad, ktorý je definovaný aj ako prekódovanie jazykového textu, ako prechod textového invariantu z jedného textu do druhého a to pri maximálnom rešpektovaní výrazových a významových vlastností originálu (Originál/Preklad, 1983: 171) je spoločenským aktom, keďže sa ho zúčastňuje na jednej strane prekladateľ/tlmočník ako tvorca jazykovej podoby a prijímateľ (čitateľ/ poslucháč), ktorý túto novú podobu originálneho textu dostáva / prijíma. V tomto procese transformácie textu sa prejaví postoj a konkrétny spôsob myslenia prekladateľa/tlmočníka a to nie iba v oblasti jazykových a odborných znalostí ale prejavia sa aj jeho morálne postoje.

Prekladateľ a tlmočník sú realizátormi nového komunikačného aktu a ich činnosť je do určitej miery experimentálnou tvorbou. Táto ich tvorba predpokladá istý spôsob správania sa, konania a zmýšľania a vzťah k spoločnosti, v ktorej svoju tvorbu realizujú.

V etickom kódexe prekladateľa a tlmočníka, ktorý bol vypracovaný a prijatý Jednotou tlmočníkov a prekladateľov sa uvádza, okrem iných zásad: Tlmočník a prekladateľ je vždy a v plnej miere viazaný služobným tajomstvom, ktoré nesmie prezradiť nikomu a ktoré sa týkajú všetkého, čo sa tlmočník a prekladateľ dozvie pri svojej činnosti na neverejných rokovaníach a pri prekladoch (týka sa to najmä odborných prekladov a prekladov vyhotovovaných pre štátne a súdne orgány). Ďalšie články tohto kódexu presnejšie definujú zodpovednosť prekladateľa/tlmočníka, ktoré sa týkajú nezneužívania dôverných informácií, prijímania iba takých záväzkov, ktoré zodpovedajú jeho schopnostiam a odbornej príprave a možnosti odmietnuť vykonať takú činnosť, ktorá by mohla poškodiť dôstojnosť jeho povolania. Špecifikácii práv a povinností prekladateľa sa venuje aj Charta prekladateľa Slovenskej spoločnosti prekladateľov umeleckej literatúry, v ktorej sa uvádza, že „prekladateľ vytvára preklad vždy na svoju výhradnú zodpovednosť, nech ho k užívateľovi prekladu viaže zmluvný vzťah akejkoľvek povahy, odmietne včleniť do textu interpretáciu, s ktorou nesúhlasí, alebo ktorá by bola v rozpore s povinnosťami jeho profesie, vernosť prekladu je jednak morálnou, jednak právnou povinnosťou prekladateľa; od prekladateľa ako „sekundárneho“ autora sa vyžaduje, aby rešpektoval osobitné záväzky voči autorovi pôvodného textu.“ (Zoznam, 1992: 115)

Uvedené výňatky z Etického kódexu prekladateľa a tlmočníka a Charty prekladateľov determinujú základné povinnosti ale aj práva prekladateľa a tlmočníka. Ich praktické uplatnenie sa však nezhoduje vždy s uvedenými ustanoveniami.

Činitele, ktoré môžu zapríčiniť tento nesúlad musíme hľadať buď:

- a) v jedinečnosti prístupu prekladateľa/tlmočníka k prekladateľskej činnosti, v jedinečnosti jeho povahových a morálnych vlastností, alebo
- b) v spoločenskej situácii, v ktorej sa prekladateľ/tlmočník ocitá, t.j. v jedinečnosti a neopakovateľnosti životných situácií a podmienok, ktorým je vystavený prekladateľ a tlmočník.

Skúsenostný komplex prekladateľa/tlmočníka, t.j. súhrn spoločenských, filozofických, psychologických a iných názorov a skúseností individuálne osvojených prekladateľom, ktoré slúžia ako pozadie pri komunikačnej, semiotickej a štylistickej realizácii prekladu (Originál/Preklad, 1983: 163) by mal prekladateľ využiť iba v pozadí svojej práce a nezasahovať ním do originálu.

Aj keď ide aj pri písomnom preklade, teda práci prekladateľa a ústnom preklade, teda práci tlmočníka vždy o prácu s jazykom, prenos informácie z jedného jazykového systému do druhého jazykového systému, práca prekladateľa a tlmočníka má svoje špecifické odlišné znaky, ktoré sa môžu odzrkadliť a prejaviť aj v zásadách správania sa. Iné sú kritériá prekladateľskej práce a iné tlmočnickej práce.

Morálka, etické správanie prekladateľa je ohrozené v prípade, ak vytvára tzv. kompilačný preklad, t.j. zámerne čerpá z iných, už hotových prekladov toho istého originálu do toho istého cieľového jazyka. Nemôžeme však stotožňovať preklad z druhej ruky s kompilačným prekladom. Druhý citlivý bod etiky prekladateľa sa dotýka jeho nedostatočnej odbornej prípravy a napriek tomu sa púšťa do prekladu a tlmočenia. V takýchto prípadoch dochádza k šablónovitosti a k podneterpretovaniu predlohy (Originál/Preklad, 1983: 363).

K neetickým a negatívnym prejavom prekladateľa sčasti môžeme priradiť aj voľný preklad, ktorý sa niekedy využíva v „ideologickom záujme, na jednoznačné formulovanie prekladového textu“ (Hochel, 1990: 105.)

Veľký emocionálny nátlak na prekladateľa či tlmočníka však môže vyvíjať aj objednávateľ, či zadávateľ, ak požaduje od neho splnenie svojich predstáv o výslednom texte prekladu. Môže požadovať od prekladateľa vynechávanie pasáží, ktoré nie sú v súlade s názormi objednávateľa.

Etika prekladateľa sa výraznejšie môže prejaviť a vplývať na východiskový text pri ústnom preklade, resp. pri tlmočení. Písomný preklad ešte prechádza, resp. mal by prechádzať redakčnou úpravou. Redaktor upravuje definitívne znenie textu prekladu, má ešte možnosť konzultovať sporné otázky prekladu s prekladateľom, či odborníkmi na oblasť, z ktorej sa prekladá. Tlmočník realizuje svoju prácu, teda tlmočí bez možných spätných úprav či korekcií. Nemá možnosť

po časovom odstupe upraviť svoju výpoveď. A ak k tomu dochádza, to znamená, že následne mení svoj ústny preklad, je to prejav jeho neodbornosti a nepripravenosti.

V písomnom ale aj v ústnom preklade sa môže prejaviť prekladateľova výrazová intuícia – schopnosť odhadnúť, interpretovať a voliť nielen výrazové ale aj štylistické prostriedky. Tá je v prvom rade podmienená sociálno-psychologickými a osobnostnými predpokladmi ako aj nadaním. Avšak môže tak konať iba do takej miery, aby netransformoval základnú informáciu. Nepripustné je úplne zmeniť výpoveď, čo môže viesť pri tlmočení až k spoločenským a medzinárodným nedorozumeniam a konfliktom. Výslovným a jednoznačným právom prekladateľa a tlmočníka je výber textu na preklad a súhlas s tlmočením určitej situácie, podujatia. Ak však prekladateľ preklad prijme, už nie je oprávnený zasahovať doň svojimi názormi. Rovnako pri tlmočení sú jeho vlastné názory, postoje druhoradé a nemôžu sa prejavíť v kontexte tlmočeného textu. Na druhej strane vzniká problém pri preklade, či tlmočení chýb a omylov, ktoré sa vyskytnú v písomnom texte či hovorenom prejave autorov a rečníkov. Ako by mal prekladateľ, tlmočník postupovať? Existujú protichodné názory na tento problém. Na jednej strane je názor, že prekladateľ by nemal reprodukovat' chyby vyskytujúce sa v origináli, musí podniknúť kroky, aby sa tam nedostali. A preklad by mal byť logický aj vtedy, keď originál logický nie je. Na druhej strane existujú názory, podľa ktorých by mal byť originál presne a bez zásahov reprodukovaný. Je však prípustné, aby tlmočník, ktorý sa stretne v tlmočenom prejave s vecnou chybou, túto chybu odstránil. Ako sa má ale zachovať tlmočník v situácii, ak napr. rečník privíta host'a ako prezidenta Srbskej republiky namiesto Chorvátskej republiky, či zahraničný hosť nazve Slovensko Slovinskom? Môže v takomto prípade zasahovať do tejto informácie, samozrejme, ak sám pozná správnu informáciu, a tak sa vyhnúť nepríjemnej situácii?

V zložitej situácii sa môže ocitnúť tlmočník aj vtedy, ak je prejav rečníka nelogický, nesprávne členený. Od tlmočníka sa totiž vyžaduje, aby bol jeho prejav jasný, logický a zrozumiteľný, ale na druhej strane aj presne zachytával originál. Pri preklade ďalšieho výroku by mal určite problémy aj skúsený tlmočník: „Na druhej strane si myslím, že Slovensko niekedy, žiaľbohu, a niekedy je to aj chvalabohu, že žiaľbohu, že na Slovensku predsa len tá pracovná sila je ešte stále lacnejšia a teraz, chvalabohu, že je lacnejšia.“

Prekladateľ môže mať svoje osobné zásady a riadiť sa nimi pri výbere prekladu a tlmočenia. Ak odmieta tlmočiť a prekladať texty, ktoré sú v protiklade, napr. s jeho náboženským alebo antimilitaristickým zmýšľaním, mám na to právo. Ak sa však rozhodne takýto text prijať na preklad alebo tlmočenie, musí sa vo svojom písomnom či ústnom preklade stotožniť s originálom a reprodukovat' ho presne. Postoje a názory prekladateľa musia byť potlačené do úzadia, doslovne anulované, v popredí musí byť postoj tvorcu originálu. Existujú však aj prípady,

keď omyly a chyby autora originálu by mali byť korigované prekladateľom – tlmočníkom. Vilikovský v knihe *Preklad ako tvorba* (Vilikovský, 1984: 93) uvádza prípad s textom W. Shakespeara, ktorý v *Zimnej rozprávke* situoval Čechy na morské pobrežie. Preňho bola Bohemia pravdepodobne fiktívnou krajinou, ktorá nijako nesúvisela so skutočným zemepisným útvarom toho názvu. Pre prekladateľa zo strednej Európy však predstavuje tento fakt nemalý problém, keďže čitateľ zaznamená túto chybu. V takomto prípade by mal prekladateľ zasiahnuť do textu, napríklad v podobe poznámky poskytnúť čitateľovi vysvetlenie. Tieto zásahy, ktoré určitým spôsobom interpretujú a vysvetľujú príjemcovi originál, nemôžeme považovať za negatívny jav v preklade.

Etika prekladateľa súvisí však aj s veľmi pragmatickou skutočnosťou – otázkou finančného ohodnotenia prekladateľa a tlmočníka. Ak sa vydavateľ rozhodne pohotovo reagovať na svetový bestseller a zaradiť ho do svojho edičného plánu a vydať preklad takejto žiadanej novinky v čo najkratšom čase, často sa pod takýto rýchly preklad podpisujú neskúsení prekladatelia či tiež prekladatelia, ktorí si trúfajú preložiť dielo za pár nocí. K takémuto správaniu sa skúsený prekladateľ nikdy nezníži, keďže pozná všetky úskalia časovej tiesne. Preto máme na pulkoch kníhkupectiev aj mnohé zlé preklady veľmi dobrých originálov, ktorých kvality sa takto môžu degradovať. Srbský teoretik prekladu Lj. Rajić veľmi jednoducho a pragmaticky definuje vlastnosti, ktoré by mal mať dobrý prekladateľ: „Prekladateľ, žiadna teória prekladu ti nepomôže, ak nie si: človek, poctivý, vedomý si svojich obmedzení a svojej nevedomosti, usilovný a húževnatý ako štajerský kôň.“ (Rajić, Lj. 1981: 267).

Pri definovaní úloh prekladateľa/tlmočníka sme vychádzali z predpokladu, že je na jazykovej úrovni adekvátne pripravený, to znamená, že zvládol na adekvátnej úrovni jazykovú prípravu. To je predpokladom, aby vôbec mohol začať tlmočiť a prekladať. Až jazyková základňa umožní budovať prekladateľskú a tlmočnickú nadstavbu. Preto hovoriť o adekvátnej jazykovej príprave a následnom adekvátnom prekladaní a tlmočení študentov, ktorí získali jazykové znalosti, napríklad zo srbského a chorvátskeho jazyka až počas vysokoškolského štúdia, nie je možné. Budovať a rozvíjať prekladanie a techniky tlmočenia na znalostiach zo srbského či chorvátskeho jazyka získaných počas dvojročného štúdia nie je možné. Študenti majú ešte stále problémy, s pragmatickými vedomosťami, so skloňovaním, časovaním, čo ich brzdí v procese tlmočenia. Ani po zvládnutí jazykovej prípravy, však nestačí rozumieť cudzojazyčnému textu, je potrebné ešte získať aj tlmočnicke zručnosti. Ide o mimojazykové faktory a návyky tlmočníka: časová tiesňou, krátkodobá pamäť tlmočníka, proces interferencie, preorientácia, prefabrikácia a schopnosť skratky (Ehrgangová, 1999: 56), sú špecifiká, ktoré sa dajú zvládnuť až po zvládnutí jazykovej príprave.

K posunom pri tlmočení často dochádza pri nepochopení jazykovej organizácie východiskového textu reálií, povrchnej interpretácii textu, pri

hypnóze prekladu. Dochádza k nim aj pri nedostatočnej znalosti spoločenskej situácie, neovládaní reálií, k omylom dochádza aj pri nesprávnom preklade názov štátov, napr. chorv. *Latvija* = slov. *Lotyšsko*, tlmočníci prekladajú aj ako *Litva*, pričom slov. *Litva* je chorv. *Litva*. Mnohé nedorozumenia vznikajú pri medzijazykovej homonymii (chorv. výraz *podobnost* sa prekladá ako *podobnost'* (správne: *vhodnost'*), chorv. *zakazati* sa prekladá ako *zakázat'* (správne: *objednat'*, *dohodnúť*), chorv. odkaz sa prekladá ako odkaz (správne: *výpoveď*) a iné. Tieto neadekvátne preklady môžu spôsobiť až fatálne nedorozumenia.

Plynulosť tlmočenia môže ovplyvniť, spomaliť, či úplne prerušiť aj nedostatočná znalosť, napríklad chorvátskych pomenovaní mesiacov. Kým si v tlmočník spomenie na správny názov, unikne mu text a už nedokáže naň nadviazať. Rovnaká situácia môže nastať pri skratkách, ktoré tlmočník nedokáže rýchlo dešifrovať a doslovný preklad nemá žiadnu výpovednú hodnotu (chorv. *PDV* – slov. *DPH*, chorv. *BDP* – slov. *HDP*, chorv. *UN* – slov. *OSN* a i.). Niektoré skratky môžu byť dokonca zavádzajúce, napr. chorv. skratka *USKOK* (*Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta – Úrad boja proti korupcii a organizovanej kriminalite*) by mohol tlmočník nesprávne dešifrovať ako uskoka.¹

K neúmyselnému negatívne posunu dochádza v prípade, ak sa najmä tlmočník ocitne v časovej tiesni a nie je schopný pretlmočiť celý text, v dôsledku čoho môže dôjsť k vypusteniu dôležitých informácií, ktorých absencia môže skresliť zmysel pôvodnej informácie. Môžu však k tomu prispieť aj nezrozumiteľnosť textu ako aj mimojazykové situácie, ktoré tlmočník nemôže ovplyvniť: negatívny postoj rečníka k tlmočníkovi, indispozícia tlmočníka v dôsledku choroby a vyčerpania, neznalosť odboru v ktorom tlmočník tlmočí.

Práca a správanie sa tlmočníka na profesionálnej úrovni predpokladá zvládnutie jazyka a získanie zručností aj z mimolingvistických oblastí. Lingvistické a mimolingvistické predpoklady sa musia prelínať. To znamená vynikajúca jazyková základňa s existujúcou alebo získanou nadstavbou, ktorá zahŕňa vycvičenú pamäť, anticipačné schopnosti, logické myslenie, duševnú pohotovosť, schopnosť rýchlej reakcie, schopnosť koncentrácie a zdravé sebavedomie. Mnohé mimolingvistické schopnosti sa dajú zvládnuť na tlmočnických cvičeniach (napr. cvičeniami na anticipáciu, pamäťovými cvičeniami, vytváraním tlmočnických šablón – stereotypov), iné iba v obmedzenom rozsahu (zdravé sebavedomie, logické myslenie a i.) Študent chorvaticistiky by mal bez problémov zvládnuť cvičenie na anticipáciu, t.j. nachádzať súvislosti, ktoré mu pomôžu buď v časovej tiesni, alebo nezrozumiteľnosti tlmočeného textu, pohotovo reagovať a plynulo tlmočiť. Na tlmočnických cvičeniach sa môžu cvičenia na anticipáciu robiť najprv v písomnej

¹ Uskok – v 15. a 16. storočí bojovník za slobodu, ktorý ušiel z oblastí obsadených Turkami do kresťanských krajín, odkiaľ sa zúčastnil na spätných vpádoch.

podobe, či formou čítania z listu. Ak vie teda tlmočník správne anticipovať, aj keď jeho tlmočenie ruší príjem textu, vie si sám doplniť výpoveď.

Prínosom pre prácu študentov tlmočníkov je aj zostavenie terminologických slovníčkov, či vypracovanie tzv. heslára napr. názvov štátov v konkrétnom jazyku, svetových organizácií, mien dôležitých predstaviteľov štátov, zoznamu najčastejšie tlmočených skratiek, naštudovanie notácie a pod. Neznalosť týchto údajov často spomaľuje plynulosť tlmočenia. Mnohí študenti majú veľmi obmedzený prehľad o vnútropolitickom, zahraničnopolitickom a spoločenskom dianí. Študenti by si mali aktuálne a priebežne dopĺňať nové informácie. Prínosom pre vzdelanie budúcich tlmočníkov ale aj prekladateľov by boli aj niektoré kurzy zo žurnalistiky.

K mimolingvistickým schopnostiam však musíme prirátat' aj vedomosti z tlmočnickeho protokolu a znalosti noriem profesijnej etiky. Ide o znalosti, ktoré si musí tlmočník osvojiť skôr ako začne profesionálne vykonávať tlmočnicu činnosť. (Zásady obliekania sa na rôzne príležitosti, zásady stolovania a pod.).

Prínosom pre osvojovanie si nielen jazykových ale aj mimolingvistických znalostí je vlastná prekladateľská a tlmočnicia prax pedagóga, ktorý vedie cvičenia z prekladu a tlmočenia. Vlastné skúsenosti a pozorovania z praxe môžu prispieť k osvojovaniu si etiky prekladu a tlmočenia vo výučbe a pripraviť na reálne situácie budúcich prekladateľov a tlmočníkov.

Mentalita každého národa sa môže odlišovať a znalosti najmä tlmočníka konkrétnej mentality sú preňho výraznou pomôckou pri realizácii svojej činnosti (vie, čo môže očakávať a čo ho nemôže prekvapiť, aby jeho tlmočenie nebolo rušené). Iné sú napríklad konvencie zdvorilosti v Chorvátsku a iné v Nemecku.

Pri rušivých momentoch z okolia, nesústredenosti tlmočníka, rýchlym prejave, či zlej výslovnosti rečníka, tlmočník nemusí zachytiť, napríklad úvodné slová pri predstavovaní sa, môže mená nahradiť v niektorých prípadoch aj titulmi. Tu sa tiež predpokladajú znalosti z protokolu a spoločenského styku. Na to by mali slúžiť v procese výučby aj minikurzy spoločenského správania sa protokolu.

Je však nedôstojné a nevhodné, aby tlmočník opravoval rečníka a upozorňoval ho na chyby, ktoré urobil vo svojom prejave a robil tak zásahy do jeho prejavu, zjemňoval či zosilňoval jeho prejav, čím by vlastne vyjadroval svoj individuálny postoj k danej téme. Napr. nesúhlas rečníka vyjadrený slovami: *Som kategoricky proti vášmu rozhodnutiu*, tlmočník zmierni prekladom: *Vaše rozhodnutie nie je najlepšie*. Na takýchto maličkostiach a nepresnostiach v interpretácii originálu sa môže zvrtnúť chod udalostí v politike a v medzinárodných vzťahoch. Aj podľa najnovších prác funkčnej teórie prekladu sa vychádza z teórie konania. Translácia nie je len prenos slov a viet z jedného jazyka do iného, ale komplexná činnosť, ktorou niekto za nových funkčných, kultúrnych a jazykových podmienok referuje o texte takým spôsobom, že ho aj podľa možností formálne napodobňuje (H. J. Vermeer 1986: 33). Aj keby mal tlmočník na tom osobný záujem, nesmie

zmiernovať vzniknutú napätú situáciu, neutralizovať text rečníka. A to nie iba výrazovými prostriedkami, ale aj dikciou, tempom reči, intonáciou a pod. Z tlmočnickej praxe je známy prípad, kedy sa tlmočník snažil zmierniť kritické jednanie a vystupovanie rečníka. Rečník ale ovládal jazyk, do ktorého sa tlmočilo a upozornil tlmočníka na neadekvátny preklad jeho prejavu a žiadal, ba bol pretlmočený v rovnakom kritickom a negatívnom tóne. Opačný prípad vzniká, ak tlmočník tlmočí vysoko odborný text príjemcovi, ktorý neovláda dokonalo svoj materinský jazyk, má problémy s porozumením aj základných výrazov, nieto s odbornou terminológiu (napr. pri poučení páchatel'a, či svedka). V takomto prípade, vystupuje tlmočník ako mediátor, ktorý musí príjemcovi informácie vysvetliť jednotlivé výrazy a postupy v konaní a tým prispieva ak j úspešnému priebehu a výsledku celého procesu konania.

Na záver, ak vezmeme do úvahy všetky nadobudnuté zručnosti a schopnosti (lingvistické, komunikačné), práva a povinnosti prekladateľa a tlmočníka prihliadajúc na základné princípy etiky prekladu a prekladateľa, zjednodušené a pragmaticky môžeme vytvoriť model prekladateľa/tlmočníka, ktorý ba mal spĺňať všetky predpoklady na kvalitný výkon svojej práce. Náš model pozostáva z troch samostatných, ale navzájom prepojených atribútov tlmočníka: OSOBNOSŤ – DIPLOMAT – AUTOMAT.

Tlmočník ako osobnosť by sa mal prejavovať nie v rovine presadzovania svojich názorov a postojov v procese prekladu a tlmočenia, ale ako osobnosť – individualita, ktorá sa snaží presadiť svoje kvality, vedomosti a schopnosti v odbore, neustále zdokonaľujúc svoje zručnosti a schopnosti, nachádzajúc nové vlastné adekvátne riešenia, zlepšenia a prínosné metódy, napr. v tlmočení nové inovatívne a vhodnejšie notácie a pod. V neposlednom rade ide tu aj o istú podobu profesionálnej hrdosti, zdravého sebavedomia. Nie je však nevyhnutné, aby tlmočník bol typom extrovertnej osobnosti, ako to uvádzajú niektoré teórie tlmočenia. Podľa typológie osobností Carla Gustava Junga extrovert síce ľahko komunikuje a dokáže zahajovať a udržiavať rozhovor „o ničom“, jedná rozhodne a rýchlo, až neuvážene a je niekedy až povrchný, je síce adaptabilný, ale menej vnímavý k svojmu okoliu. Pričom negatívne vlastnosti (neuvážené konanie, povrchnosť) môžu nepriaznivo vplývajú na tlmočenie.

Prax potvrdzuje, že introverti, ktorí sú podľa spomínanej typológie viac premýšľaví, mlčanliví a javia sa ako nespoločenský, majú väčšiu vnútornú disciplínu, dokážu rýchlejšie reagovať a sústrediť sa počas tlmočenia. Nemajú problém s rušivými momentmi pri tlmočení, stres, ktorý sa predpokladá vo vyššej miere u introvertov, má zanedbateľný, ba dokonca opačný účinok, dokáže takého tlmočníka primäť k ešte vyššiemu výkonom. Mnohí extroverti sa, naopak, nedokážu až tak koncentrovať, ich pohotovosť a pamäťové schopnosti nedosahujú také parametre ako u väčšiny introvertov.

Tlmočník ako diplomat by sa nemal prejavíť v úlohe zmierovateľa zúčastnených strán v procese prekladu a tlmočenia. Diplomaciu je potrebné prenechať profesionálnym diplomatom. Tlmočník a prekladateľ zodpovedajú za presnosť a adekvátnosť písomného či ústneho prejavu. Tlmočník má byť diplomatom vo svojom správaní sa, resp. mal by si osvojiť základné princípy etiky, kultúry správania sa a protokolu. Veľmi vhodným výberovým predmetom v štúdiu tlmočníka by bol práve protokol a etika. Ved' aj adeпти diplomatických služieb si povinne osvojujú zásady spoločenského styku. Ak by mnohí tlmočníci poznali tieto zásady, resp. pravidlá, ktoré sú bežné na rokovaníach, recepciách, návštevách hlavy štátov, pri predstavovaní sa, obyčajných pracovných obedoch, či posezeniach, oveľa profesionálnejšie, pružnejšie a prirodzenejšie by vedeli reagovať, komunikovať a tlmočiť.

Pod pojmom tlmočník ako automat rozumieme pohotovosť, pripravenosť a pružnosť pri prekladaní, resp. tlmočení ústneho prejavu na každej úrovni. Uvedené schopnosti však predpokladajú už spomínanú získanú adekvátnu úroveň poznania jazyka štúdiom, na ktorej sa dajú budovať ďalšie mimolingvistické schopnosti a zručnosti. Táto trojzrnmernosť prekladateľa: osobnosť – diplomat – automat sa nám zdá byť najvýstižnejším modelom tlmočníka, do určitej miery aj prekladateľa.

Použitá literatúra:

- ANZEBACHER, Arno, 1994: *Úvod do etiky*. Praha: Zvon.
- EHRGANGOVÁ, Elena, KENÍŽ, Alojz. 1999: *Kapitoly z prekladu a tlmočenia*. Bratislava: EKONÓM.
- HOCHTEL, Branislav, 1990: *Preklad ako komunikácia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
- Informačný bulletin*, 1991: Slovenská spoločnosť prekladateľov odbornej literatúry. Bratislava.
- MUGLOVÁ, Daniela, 2009: *Komunikácia, tlmočenie, preklad alebo prečo spadla Babylonská veža?* Bratislava: Enigma.
- Originál/Preklad: Interpretačná terminológia*. 1983. Bratislava: Tatran.
- RAJÍČ, Ljubiša, 1981: *Teorija o poetika prevođenja*. Belehrad: Prosveta.
- ŠKRLANTOVÁ, Markéta, 2005: *Preklad právnych textov na národnej a nadnárodnej úrovni*. Bratislava: AnaPress.
- VERMEER, Hans, J., 1986: Übersetzen als kultureller Transfer. *M. S. – Hornby: Übersetzungswissenschaft*.
- VILIKOVSKÝ, Ján, 1984: *Preklad ako tvorba*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
- <http://sk.wikipedia.org/wiki/Temperament> 25. 3. 2012
- http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=260